

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-31>

УДК 658.152:351.863]:338.1

Інвестиційно-інноваційна безпека як чинник економічного зростання

Гуляєва Н.М.

кандидат економічних наук,
професор кафедри економіки та фінансів підприємства
Київського національного торговельно-економічного університету

Вавдійчик І.М.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки та фінансів підприємства
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті досліджено основні складники інвестиційно-інноваційної безпеки держави. Розглянуто чинники впливу на стан безпеки інвестиційного середовища. Розраховано основні показники інвестиційно-інноваційної безпеки України. Наведено перспективи підвищення рівня інвестиційно-інноваційної безпеки.

Ключові слова: інвестиційна безпека, інноваційна безпека, інноваційна активність, загрози інноваційної безпеки, стратегічна модель розвитку.

Guliaeva N.N., Vavdiichyk I.N. ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

В статье исследованы основные составляющие инвестиционно-инновационной безопасности государства. Рассмотрены факторы, влияющие на состояние безопасности инвестиционной среды. Рассчитаны основные показатели инвестиционно-инновационной безопасности Украины. Приведены перспективы повышения уровня инвестиционно-инновационной безопасности.

Ключевые слова: инвестиционная безопасность, инновационная безопасность, инновационная активность, угрозы инновационной безопасности, стратегическая модель развития.

Guliaieva N.N., Vavdiichyk I.N. INVESTMENT AND INNOVATION SECURITY AS A FACTOR OF ECONOMIC GROWTH

The article examines the main components of investment and innovation security of the state. Factors affecting the state of security of the investment environment are considered. The main indicators of investment and innovation security of Ukraine are calculated. Prospects for raising the level of investment and innovation security are given.

Keywords: investment security, innovative security, innovative activity, threats to innovation security, strategic development model.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У процесі активного інвестування у багатовекторному економічному середовищі останнє через імовірний деструктивний вплив розглядається сучасними аналітиками під кутом зору інвестиційної безпеки у складі загальної моделі економічної безпеки господарської системи. Складником умов забезпечення сталого розвитку економіки країни є стан економічної безпеки, що наскрізним чином сформований по всій економічній системі, включаючи рівень підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика кількість сучасних наукових публікацій присвячена дослідженню безпеки інвестиційного середовища та її основних складників, таких як інноваційна та інвести-

ційна безпека, зокрема роботи О. Левковець, М.О. Мороза, О.О. Олейнікова, А.І. Сухорукова, А. Федоренко. Причому переважна більшість робіт спрямована на формулювання ознак і особливостей інвестиційного та інноваційного складників економічної безпеки. Проте залишається нереалізованою потреба науковців і практиків у цілісній концепції інструментального наповнення системи управління цим станом виходячи із функціоналу – формування цільового рівня економічної безпеки у цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стан економічної безпеки мотивує прагнення суб'єктів господарювання до економічного розвитку та стимулює його за траєкторією розширеного відтворення.

За твердженням М.О. Мороз [1], в Україні ще не спостерігається чіткої синхронізації інтересів суб'єктів інвестиційних відносин у мотивуванні до розширеного відтворення виробничого сектору економіки, реструктуризації національної економіки та формування інноваційної моделі розвитку, оптимізації територіального розподілу інвестицій і по галузях господарського комплексу, що є базисом надійності й ефективності інвестицій.

Повертаючись до природи такого явища, як інвестиційна безпека у складі системи економічної безпеки суб'єкта господарювання, є доцільним розглянути методичний інструментарій її кількісної оцінки. Наприклад, для оцінювання економічної безпеки держави використовується методика Міністерства економічного розвитку і торгівлі [2].

Між тим зазначені методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України тлумачать термін «інвестиційно-інноваційна безпека» як стан економічного середовища в державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфер для зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості [2].

Крім того, за вказаною методикою до основних складників економічної безпеки належать також виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпека. Відповідно до проведеного експертного оцінювання за наведеними в методичних рекомендаціях алгоритмами розрахунку, ваговий коефіцієнт інвестиційно-інноваційної безпеки становить 0,1089, що відповідає 6-му із 9-ти місцю за рангом наведених видів безпеки. Найбільш потенційно небезпечними підсистемами у складі економічної безпеки є фінансова (ваговий коефіцієнт 0,1294), макроекономічна (0,1148), виробнича (0,1218), енергетична (0,1148), зовнішньоекономічна (0,1095). Інтегральний індекс економічної безпеки складається з дев'яти середньозважених субіндексів (складників економічної безпеки). Інтегральна оцінка економічної безпеки за згаданою методикою здійснюється у такому порядку: формування множини (переліку) індикаторів; визначення характеристичних значень індикаторів; нормування індикаторів; визначення вагових коефіцієнтів; розрахунок

інтегральних індексів за окремими сферами економіки та інтегрального індексу економічної безпеки у цілому [2]. Таким чином, оцінювання економічної безпеки держави пропонується визначати на основі інтегрального показника, який формується на основі оцінки 110 наведених підсистем, а оцінювання інвестиційної безпеки поєднується з оцінюванням інноваційної безпеки.

Незважаючи на директивну визначеність інвестиційно-інноваційної безпеки у нормативних документах, у науковій літературі триває дискусія щодо однозначності прийнятого тлумачення. Більшість дослідників схиляється до висновку про логічне розділення ознак інноваційного й інвестиційного для характеристики стану економічної системи.

Так, А. Сухоруков визначає інноваційну безпеку як спроможність науково-інноваційного потенціалу генерувати якісні зрушення у національній економіці; здатність протистояти зовнішнім технологічним загрозам і гідно позиціонувати себе на світовому ринку технологій [3].

О. Левковець під інноваційною безпекою пропонує розуміти забезпечення сталого процесу створення, використання і поширення нових знань і технологій на основі поєднання науково-технологічного потенціалу країни та можливостей міжнародного кооперування, а також створення тим самим передумов сталого функціонування і розвитку економічної системи [4].

А. Федоренко трактує інноваційну безпеку з позиції системного підходу як динамічний стан науково-технічного комплексу країни, який забезпечує сталий стан її державної інноваційної системи, гарантує рівень науково-технічного потенціалу, мінімально необхідний для своєчасного переходу до нових технологічних укладів, підтримку економічної, регіональної та національної безпеки загалом і водночас максимально обмежує негативні прояви науково-технічного прогресу на економічну безпеку держави [5].

Таким чином, майже всі позиції зводяться до того, що інноваційну безпеку можна визначити як стан захищеності інноваційного потенціалу суб'єкта господарювання (чи економічної системи) від внутрішніх та зовнішніх загроз у процесі впровадження інновацій, у господарську діяльність зокрема.

Шлях інноваційних перетворень для суб'єктів господарювання сьогодні є єдиним шляхом підвищення продуктивності праці, зменшення матеріаломісткості та енерго-

місткості, технологічного ривка і підвищення результативності діяльності. Своєю чергою, збільшення прибутків суб'єкта господарювання внаслідок упровадження інноваційних перетворень дає змогу збільшувати ресурси інвестування у виробничу сферу економіки і тим самим зміцнити інвестиційний потенціал усієї системи мікро- і макрогосподарювання. Водночас ефективно відтворення інвестиційного та інноваційного потенціалів багато в чому залежить від сформованого раніше рівня забезпечення інвестиційно-інноваційної безпеки.

Залишаючись на позиціях методичних рекомендацій Міністерства економічного розвитку і торгівлі, стан інвестиційно-інноваційної безпеки в Україні в 2012–2016 рр. можна охарактеризувати за таким переліком показників (табл. 1).

Аналізуючи значення показника «Валове нагромадження основного капіталу, % до ВВП» зауважимо, що воно є нижче критичного рівня та поступово знижується починаючи з 2013 р. і до 2015 р. включно. Незважаючи на те що в 2016 р. показник досягає 15,2%, що є вищим від попереднього року на 1,7 п. п., до критичного значення йому не вистачає 2,8 п. п.

Із невеликим перевищенням критичного значення сформувався показник «Відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій», який на кінець досліджуваного періоду мав перевагу лише на 1,3 п. п.

Доволі високою порівняно з установленими критичними значеннями є питома вага підприємств, що впроваджували інновації, яка впродовж досліджуваного періоду знаходилася у діапазоні 16–18,9% за мінімальної межі 5%.

Оптимістичну картину доповнює показник питомої ваги обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт, що також знаходився вище критичного значення, хоча й має тенденцію до зниження впродовж аналізованого періоду.

Але реалізація інноваційної продукції в обсязі промисловості починаючи з 2014 р. за питомою вагою значно нижче від оптимального значення, що свідчить про несформованість процесу комерціалізації наукових розробок у ланцюзі насичення інноваціями реального сектору економіки.

Щодо витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету, у відсотках до ВВП, то їхня питома вага зменшується впродовж досліджуваного періоду і знаходиться на критичному рівні впродовж 2015–2016 рр., і це підтверджує відсутність цих пріоритетів у державній політиці економічного розвитку країни.

Сучасними загрозами інноваційній безпеці України є: недостатній рівень фінансування науково-технічних робіт (НТР); слабкий розвиток інфраструктури трансферу технологій; зниження експорту та зростання імпорту наукоємних товарів; слабкий рівень інформатизації інноваційної сфери; недосконалі стимулююча та податкова політика держави;

Таблиця 1

Основні показники інвестиційно-інноваційної безпеки України в 2012–2016 рр.

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	Критичне/ оптимальне значення
Валове нагромадження основного капіталу, % до ВВП	19	16,9	14,2	13,5	15,2	18/30
Відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, %	69,9	66,4	57,5	79,4	56,3	55/85
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	17,4	16,8	16,1	17,4	18,9	5/35
Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	0,8	0,8	0,69	0,64	н/д	0,5/3
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, %	3,3	3,3	2,5	1,4	н/д	3/25
Відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету, % до ВВП	0,33	0,33	0,26	0,21	0,2	0,2/1

Джерело: розраховано авторами за даними [6; 7]

повільний розвиток ефективних форм інноваційної діяльності [8].

Наявність асиметрії між інвестиційним попитом і пропозицією, обсягами інвестицій і зростанням ВВП, внутрішніми та іноземними інвестиціями, обсягами і структурою інвестицій у територіально-галузевому розрізі свідчить про нагальну потребу України у створенні стратегічної моделі розвитку національної економіки на основі оптимальних пропорцій за критеріями економічної безпеки та сучасними оцінками його інвестиційно-інноваційного компоненту.

Висновки з цього дослідження. Перспективи підвищення рівня інвестиційно-інноваційної безпеки розглядаються у площині створення умов для переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, визначення пріоритетних із погляду надання державної фінансової підтримки інвестиційних проектів, спрямованих на розвиток експортоорієнтованого та імпортозаміщуючого виробництва, стимулювання випуску високотехнологічної конкурентоспроможної продукції з високою доданою вартістю, на впровадження енергозберігаючих технологій, раціональне використання всіх видів ресурсів тощо. Потребує суттєвого

реформування бізнес-середовища для мобілізації наявного науково-технічного потенціалу України, стимулювання створення інноваційної інфраструктури за участю механізмів бюджетної підтримки.

Спроба сформулювати загальну картину стану інвестиційно-інноваційної безпеки України дала змогу встановити, що основними чинниками, які негативно впливають на її рівень, є: недостатній рівень валового нагромадження основного капіталу, високий ступінь зносу використовуваних основних засобів, наявне зниження позиції, яку займає Україна за рейтингом умов ведення бізнесу, недостатні обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку країни, низький рівень інноваційної активності діючих підприємств тощо.

Подальші наукові розвідки за цим напрямом мають бути розширені дослідженням динаміки зміни індикаторів інвестиційно-інноваційної безпеки України за наявними методиками, здійсненням факторного аналізу виявлених тенденцій за поглибленими іншими аспектами оцінювання відповідно до ускладнення характеристик діючих загроз і виникнення нових в об'єктивному процесі розвитку глобального економічного середовища.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мороз М.О. Детермінанти інвестиційної безпеки України. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». 2017. Вип. 2(50). С. 28–35.
2. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>.
3. Сухоруков А. Проблеми інноваційної безпеки України. Економіка і прогнозування. 2011. № 2. С. 63–81.
4. Левковець О. Інноваційна безпека України: проблеми забезпечення в глобалізованому світі. Економічні науки. 2012. № 15. С. 81–87.
5. Федоренко А. Інноваційно-інвестиційна складова економічної безпеки України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Чернігів, 2015. 22 с.
6. Національний банк України. URL: <https://www.bank.gov.ua/>.
7. Державна служба статистики України. Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Сухоруков А.І., Олейніков О.О. Науково-технологічний потенціал та інноваційна безпека України. URL: <http://inventture.com.ua/main/analytics/security/invsecurity>.

REFERENCES:

1. Moroz M. O. (2017). Determinanty investytsiynoyi bezpeky Ukrayiny [Determinants of Ukraine's investment security]. Scientific herald of Uzhgorod University, vol. 2 (50), pp.28–35.
2. The Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013). Metodychni rekomendatsiyi shodo rozrakhunku rivnya ekonomikhchnoyi bezpeky Ukrayiny [Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine]. Available at http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME_131588.html (accessed 5 August 2018).
3. Sukhorukov A. (2011). Problemy innovatsiynoyi bezpeky Ukrayiny [Problems of Ukraine's Innovation Security]. Economics and Forecasting, 2, pp. 63-81

4. Levkovets O. (2012). Innovatsiyna bezpeka Ukrayiny: problemy zabezpechennya v hlobalizovanomu sviti [Innovative security of Ukraine: problems of providing in a globalized world]. *Economic sciences*, 15, pp. 81-87.
5. Fedorenko A. (2015). Innovatsiyno-investytsiyna skladova ekonomichnoyi bezpeky [Innovative investment component of economic security]. (PhD Thesis), Chernigov.
6. National Bank of Ukraine. Retrieved from <https://www.bank.gov.ua/> (accessed 2 August 2018).
7. The State Statistics Service of Ukraine. Statistical information. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 3 August 2018).
8. Sukhorukov A.I., Oleynikov O.O. (2016) Naukovo-tekhnologichnyy potentsial ta innovatsiyna bezpeka Ukrayiny [Scientific and technological potential and innovative safety of Ukraine] Available at <http://inventture.com.ua/main/analytics/security/invsecurity> (accessed 5 August 2018).